

RECENSIONER

Input & Output. The Process of Fieldwork, Archiving and Research in Folklore. Ulrika Wolf-Knuts (red.). NNF Publications 10. Åbo 2001. 191 s. ISBN 952-12-0848-1.

Hur skapas den folkloristiska kunskapen? Vem bestämmer vad som skall rymmas inom ämnet och hur ser den process ut som leder fram till att ett forskningsmaterial uppstår? Detta är huvudfrågorna i NNF:s publikation *Input & Output*, där en rad forskare från de nordiska länderna samt från Estland och Lettland diskuterar metodologiska spörsmål. Boken är frukten av ett samarbete mellan Nordisk Forskerutdanningsakademi (Nor-Fa) och Nordic Network of Folklore (NNF). Tio folklorister analyserar där frågor knutna till ideologierna bakom fältarbete, arkivering och forskning inom det folkloristiska ämnesområdet.

Ett genomgående tema i studien är frågan om makt, dels makt som utövas av forskare och institutioner gentemot informanter av olika kategorier, dels makt som exekveras mellan forskare och institutioner som konkurrerar om legitimitet inom det egna fältet. Charlotte Hagström diskuterar t.ex. hur Folklivsarkivet i Lund förhållit sig till de upptecknare som försett arkivet med uppgifter. Inte oväntat kan hon konstatera att det länge rådde ett ojämnt maktförhållande, där arkivet självsjäldigt bestämde vad för slags uppgifter som skulle samlas och arkiveras. Idag, påpekar hon dock, råder ett mindre hierarkiskt förhållande som bygger på samförstånd mellan parterna. Samma förhållanden kan iakttagas vid andra traditionsamlande arkiv. Från att ha varit leverantörer av objektiva faktauppgifter har upptecknarna idag blivit subjektiva tolkare av kultur.

Fredrik Skott diskuterar i sitt bidrag den maktkamp som under 1930- och 40-talen pågick mellan arkiven i Uppsala, Lund och Göteborg. De äldre och större arkiven i Uppsala och Lund var dominerande inom fältet och förtryckte på olika sätt arkivet i Göteborg. De arbetsmetoder som användes i de gamla universitetsstäderna fungerade som den norm som Göteborgsarkivet borde rätta sig efter. När så inte skedde ledde det till

en ideologisk kamp mellan de tre arkiven. Denna kamp handlade om viktiga frågor om makt och prestige, där kraftmätningen skulle visa vem som hade tolkningsföreträde inom det vetenskapliga fältet. Skott bygger sin studie på analyser av korrespondens mellan arkiven, ett källmaterial som lämpar sig synnerligen väl för undersökning av forskningsideologi.

Flera av författarna, t.ex. Dace Bula som undersökt fiskare utanför Riga, tar upp frågor om hur kunskap konstrueras i fältarbete, när forskare och informanter träffas rent fysiskt. Verklighetsbilder skapas där för att legitimera vissa ordningar eller bekräfta identiteter. Hon kan konstatera att de fiskare hon mötte besatt stora förråd av folktro och magi. De ville dock inte framstå som irrationella när de återgav dessa föreställningar. Därför förlade de dem i sina berättelser genomgående till det förflutna. De markerade därmed att de ville betraktas som moderna och rationella, och samtida med de forskare som samtalande med dem. Bula kan också konstatera att berättarna inte återgav folkliga trosföreställningar i ”ren” form, dvs. i form av en trosutsaga eller en sägen. I stället bakades föreställningarna in i längre berättelser, där de fungerade som ett slags identitetsmarkörer.

Andra metodologiska frågor som diskuteras i boken rör t.ex. Internet som ett undersökningsfält för folklorister. Pille Runnel diskuterar hemsidor som ett slags motsvarigheter till muntligt berättande, men i en platslös rymd. Tina Mahlamäki och Pasi Enges ventilerar också folkloristikens förhållande till nätet. Deras bidrag rör bl.a. säkerhetsfrågor, som blir aktuella när uppgifter läggs ut globalt. Hur kan man skydda berättarna och hur skall man göra för att uppgifter, när de förläggs utanför sin egentliga kontext, inte skall missbrukas för andra ändamål än de avsedda?

Input & Output aktualiserar viktiga frågor kring metodologi inom fältarbete, arkivering och forskning. Den bör fungera väl som diskussionsunderlag och kanske även för undervisning. Dessvärre är den ibland litet dåligt korrekturläst och de engelska översättningarna haltar en del. Beklagligt är också att författare

slarvat vid läsningen av de källor de citerar. Så kallar exempelvis Charlotte Hagström den västgötske nordisten och folkloristen Johan Götlind för John Granlund, något som förtar en del av den poäng hon vill göra i sitt resonemang om hur den vetenskapliga forskaren och amatören kämpar om tolkningsrätten till det gemensamt västgötska.

Agneta Lilja, *Flemingsberg*

Margareta Hallberg: *Etnologisk koreografi. Att följa ett ämne i rörelse*. Bokförlaget Nya Doxa, Nora 2001. 246 s. ISBN 91-578-0379-X.

Av tradition har vetenskapsteoretiska studier framför allt behandlat naturvetenskap och teknologi. En central del av förklaringen här till bör nog sökas i naturvetenskapens stora samhälleliga prestige och dess ofta absoluta kunskapsanspråk, vilka föranlett studier av såväl vetenskapens logik som dess sociala grundvalar. Studier av det senare slaget har då syftat till att relativisera anspråken och visa att de mekanismer som opererar i samhället i stort också är verksamma inom vetenskaps-samhället, även om forskarna ibland föredrar att tro motsatsen. De sociala vetenskapsstudierna har utförts av humanister och samhällsvetare som använt sina metoder för att visa att naturvetenskapen uppvisar ungefär lika stora brister i perfektion som humaniora och samhällsvetenskap. När de humanistiska och samhällsvetenskapliga verksamheterna blivit föremål för studier har det i regel rört sig om forskare som diskuterat sina egna discipliner.

Med Margareta Hallbergs bok *Etnologisk koreografi* föreligger det nu något så ovanligt som en vetenskapsteoretisk studie av etnologiämnet. Boken har sin bakgrund i projektet "Forskningens villkor", som bl.a. syftar till att undersöka humanvetenskaplig kunskapsbildning utifrån den typ av perspektiv som brukar benämnas i termer av sociala vetenskapsstudier, vetenskaps-sociologi eller post-kuhnsk vetenskapsteori. I inledningskapitlet redogör Hallberg för bakgrunden till valet av etnologin som studieobjekt. Projektdeltagarna befann sig själva på avstånd från ämnet och saknade därför egna investeringar och intressen på fältet, vilket underlättade en neutral hållning. Därtill såg de en större teoretisk och metodologisk spännvidd i etnologin än i discipliner som bygger sin identitet på ett specifikt studieobjekt. Etnologin är dessutom självreflekterande

och har genomgått förändringar, vilket vetenskapsteoretiker brukar finna intressant. Denna bakgrundsteckning kompletteras emellertid inte med någon mer explicit precisering av bokens ärende. Formuleringar som "Jag har velat pröva metateoretiska utgångspunkter från sociala vetenskapsstudier på humanvetenskaperna med det mer långsiktiga målet att utveckla en plattform för fler studier i liknande anda" (s. 17) är väl bland det närmaste man kommer ett syfte. Då de enskilda kapitlen inte heller inleds med några problemställningar blir bokens olika avsnitt därför relativt löst integrerade med varandra.

De två första kapitlen innehåller olika principresonemang om vetenskapsstudier. Hallberg redogör bl.a. för "post-humanister" som Bruno Latour och Donna Haraway, som vill upplösa distinktionen mellan natur och kultur, och diskuterar skillnader mellan humaniora och naturvetenskap. Det sociala studium av humanvetenskapen som författaren själv företräder bygger på konstruktivistiska premisser och innebär att man avstår från att göra bedömningar av kunskapens sanningsanspråk. Detta innebär att perspektivet är *symmetriskt* och behandlar alla vetenskapsområden på i princip samma sätt. Det är således inte bara naturvetenskap och teknologi som behöver studeras och förklaras, utan även humanvetenskapen bör underkastas en likartad granskning.

De resterande sex kapitlen behandlar sedan etnologi-ämnet utifrån framför allt etnologiska texter. En viktig del av dessa utgörs av metatexter, dvs. texter som behandlar det egna ämnet, dess metodologi och vetenskapssyn. Då projektgruppen presenterade sina planer vid ett seminarium på Etnologen i Lund 1997 väcktes också idén om att distribuera en enkät till alla aktiva etnologer för att spåra skillnader i preferenser och synsätt mellan forskare verksamma vid olika lärosäten. Reaktionerna på det formulär som senare skickades ut kom emellertid att bli mycket negativa och flera etnologer framhöll dess amatörmässiga och metodologiskt otillbörliga karaktär. Totalt understeg svarsfrekvensen 50 procent och indikationer fanns på att en del etnologer hade svarat kollektivt "under skrott i fikarummet", skriver Hallberg (s. 90). Särskilt kritiska var man vid Stockholmsinstitutionen, där projektgruppen av skildringarna i boken att döma tycks ha blivit hårt ansatta på ett efterföljande seminarium. Följden av dessa reaktioner blev hur som helst att enkätmaterialiet inte kunde läggas till grund för några slutsatser i boken.

I sina beskrivningar av etnologiska vetenskapsuppfattningar framhåller Hallberg vad hon kallar för ett